

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного податкового університету,
доктору економічних наук, старшому
науковому співробітнику, доценту
Метелиці В. М.*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента

Гуріної Наталії Валеріївни

на дисертацію **Богдана Святослава Володимировича**

на тему **«Обліково-аналітичні технології управління економічною безпекою
агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації»**,

подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами і тематикою

У сучасних умовах функціонування аграрного сектору, що характеризуються глобальними викликами екологічної стійкості, технологічної модернізації та цифрової трансформації, питання забезпечення економічної безпеки агробізнесу набуває особливої ваги. Впровадження обліково-аналітичних технологій стає необхідним інструментом для ефективного управління економічною безпекою підприємств аграрного сектору, що зумовлено посиленням регуляторних вимог у межах концепції «зеленого курсу» Європейського Союзу та активізацією процесів цифровізації вітчизняної економіки.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю адаптації системи управління економічною безпекою агробізнесу до новітніх викликів, серед яких ключовими є зміна клімату, обмеженість природних ресурсів, впровадження інноваційних цифрових технологій, а також посилення конкурентного середовища. Впровадження обліково-аналітичних технологій дозволяє не лише забезпечити прозорість і підвищення ефективності управлінських рішень, але й сприяє формуванню адаптивних стратегій розвитку підприємств аграрного сектору в умовах нестабільності зовнішнього середовища.

Дослідження знаходиться у тісному зв'язку з науковими програмами та стратегічними ініціативами, спрямованими на розвиток цифрової економіки,

екологічної безпеки та сталого розвитку агропромислового комплексу. Зокрема, воно відповідає положенням Програми розвитку аграрного сектору України, Цілям сталого розвитку ООН, концептуальним засадам Європейського зеленого курсу, а також державним стратегіям цифрової трансформації економіки. У цьому контексті дослідження сприяє розширенню науково-методологічної бази управління економічною безпекою агробізнесу шляхом інтеграції інструментів цифрового обліку, прогнозування ризиків та адаптивного управління фінансово-економічними ресурсами.

Крім того, дана тематика є частиною ширшого наукового дискурсу, що охоплює дослідження інтеграції інформаційних технологій в систему управлінського обліку та аналізу, розробку концептуальних підходів до побудови ефективних механізмів моніторингу та впровадження сучасних алгоритмів управління ризиками в аграрному секторі. Таким чином, дослідження сприяє розвитку наукової думки у сфері економічної безпеки та підвищенню рівня аналітичного забезпечення процесів стратегічного управління аграрними підприємствами в умовах посилення глобальних викликів.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності і новизни

Обґрунтованість наукових положень дисертації підтверджується комплексним використанням сучасних теоретико-методологічних підходів, що базуються на системному аналізі процесів управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленої економіки та цифрової трансформації, а також на інтеграції екологічно орієнтованих, обліково-аналітичних та цифрових детермінант у формуванні адаптивної системи управління ризиками. Висока ступінь аргументованості авторських положень обумовлена застосуванням методів економіко-математичного моделювання, прогнозно-аналітичних підходів до оцінки впливу екологічних та цифрових факторів на економічну безпеку підприємств, що сприяє об'єктивному підтвердженню результатів дослідження та їх практичній апробації. Достовірність висновків і наукових узагальнень дисертаційної роботи забезпечується не лише репрезентативністю емпіричних даних, що включають різномірний аналіз економічної безпеки агробізнесу з урахуванням екологічних і цифрових викликів, а й використанням валідних методів оцінювання впливу ключових факторів ризику на стабільність і стійкість підприємств аграрного сектору.

Наукова новизна дисертаційної роботи виявляється у концептуальному переосмисленні підходів до управління економічною безпекою аграрного бізнесу через інтеграцію екологічних, обліково-аналітичних та цифрових

складових у єдину адаптивну систему, що дозволяє забезпечити її структурно-функціональну трансформацію відповідно до вимог зеленої економіки та цифрової конвергенції. Автором здійснено декомпозицію системи економічної безпеки агробізнесу з позицій запровадження принципів зеленого курсу, розроблено організаційно-інформаційну модель управління безпековими ризиками, обґрунтовано підхід до оцінювання ефективності безпекового менеджменту на основі економічного моделювання ефекту безпеки, а також запропоновано методичний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємств аграрного сектору на основі побудови матриці індикаторів CoSIM.

Окремої уваги заслуговує інноваційний підхід до застосування цифрових технологій у сфері економічної безпеки агробізнесу, що включає використання методів когнітивного картографування, прогнозно-аналітичного моделювання, алгоритмів цифрової трансформації управлінських рішень, а також розробку концепції цифрового «двійника» аграрного бізнесу, що дозволяє здійснювати симуляційне відтворення бізнес-процесів, оцінювати вплив зовнішніх загроз і оптимізувати управлінські рішення в умовах невизначеності. Запропонована автором модель кореляції між податковим навантаженням та економічною стійкістю агробізнесу враховує вплив екологічних обмежень і стимулюючих механізмів «зеленої» податкової політики, що дозволяє формувати ефективні стратегії адаптації підприємств до сучасних регуляторних і ринкових викликів.

Отже, наукові положення дисертації відзначаються високим рівнем обґрунтованості, достовірності та наукової новизни, що засвідчує їхню значущість для розвитку теорії та практики управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленої економіки та цифрової трансформації.

Значущість дослідження для науки і практики, шляхи використання його результатів

Значущість дисертаційного дослідження для науки полягає в обґрунтуванні та розробці теоретико-методологічних засад управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленої економіки та цифрової трансформації, що сприяє розвитку сучасних наукових уявлень про інтеграцію екологічних, обліково-аналітичних та цифрових детермінант у систему безпекового менеджменту. Запропоновані автором концептуальні підходи, організаційно-інформаційні моделі, методичні інструменти оцінювання ризиків та цифрові механізми управління економічною безпекою розширюють наукову базу знань у сфері економічної безпеки, аграрного менеджменту та сталого розвитку. Так, окремі положення і отримані результати дисертаційного дослідження віднайшли своє відображення у науково-дослідній роботі кафедри

облікових технологій та бізнес-аналітики «Обліково-інформаційні інструменти управління активізації розвитку суб'єктів господарювання» (державний реєстраційний № 0119U002482).

Практична значущість результатів дослідження визначається можливістю їх безпосереднього використання суб'єктами агробізнесу, державними органами та інституціями, що здійснюють регулювання економічної безпеки та сталого розвитку аграрного сектору. Розроблені методичні підходи до трансформації системи бухгалтерського обліку в контексті зеленого курсу, алгоритми екологічного контролінгу, моделі оцінки податкового навантаження з урахуванням екологічних стимулів, а також механізми цифрової адаптації підприємств до сучасних ринкових викликів можуть бути імплементовані у практику управління аграрними підприємствами. Зокрема окремі положення дисертаційного дослідження віднайшли практичну цінність та придатність, що підтверджується відповідними відгуками та актами впровадження від Товариства з обмеженою відповідальністю «ПК «Зоря Поділля» та Приватного акціонерного товариства «ПК «Поділля». Шляхи використання результатів дослідження включають:

удосконалення стратегій управління економічною безпекою агробізнесу через запровадження ризикоорієнтованого моделювання, аналітичних методів оцінки безпекових загроз та цифрових технологій моніторингу й управління;

розвиток системи обліку та звітності відповідно до вимог сталого розвитку та регуляторних норм зеленої економіки, що сприятиме підвищенню прозорості, ефективності та екологічної відповідальності підприємств аграрного сектору;

інтеграцію екологічного контролінгу в систему корпоративного управління, що дозволить посилити аналітичну складову прийняття управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію ризиків, пов'язаних із впливом екологічних факторів на економічну безпеку підприємств;

застосування концепції цифрового «двійника» аграрного бізнесу для моделювання сценаріїв розвитку підприємств, оцінювання впливу зовнішніх загроз та оптимізації стратегій управління в умовах високої невизначеності та цифрової трансформації;

вдосконалення механізмів екологічного оподаткування через використання запропонованої моделі кореляції між податковим навантаженням та економічною стійкістю агробізнесу, що сприятиме формуванню ефективної фіскальної політики з урахуванням екологічних обмежень та стимулюючих інструментів «зеленої» податкової політики;

запровадження системи звітності щодо економічної безпеки агробізнесу на основі інтегрованого підходу до оцінки економічних, екологічних та

соціальних факторів, що дозволить суб'єктам господарювання підвищити рівень відповідності міжнародним стандартам сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності.

Отже, результати дисертаційного дослідження можуть бути використані як у теоретичному контексті для подальшого розвитку наукових підходів до управління економічною безпекою агробізнесу, так і в практичній площині – для розробки нових управлінських стратегій, удосконалення фінансово-економічних механізмів регулювання та підвищення ефективності функціонування підприємств аграрного сектору в умовах сучасних викликів.

Оцінка змісту та завершеності дисертації, її відповідності встановленим вимогам щодо оформлення

Зміст дисертаційного дослідження характеризується логічною структурованістю, комплексним охопленням ключових аспектів управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленої економіки та цифрової трансформації, а також відповідністю науковій проблематиці та меті дослідження. Робота містить усі необхідні структурні елементи, що передбачені чинними нормативними вимогами до дисертаційних досліджень, зокрема, вступ, основні розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

Завершеність дисертації підтверджується повним і всебічним розкриттям наукової проблеми, послідовним обґрунтуванням наукових положень, а також формуванням чітких висновків, які узагальнюють результати дослідження. Автором запропоновано цілісний підхід до вирішення наукового завдання, що передбачає як концептуальні теоретико-методологічні засади економічної безпеки агробізнесу, так і практичні аспекти їх впровадження через екологічний контролінг, обліково-аналітичні технології, ризикоорієнтоване моделювання та цифрові механізми управління. Структурна цілісність дисертації забезпечується чітким логічним взаємозв'язком між її розділами:

перший розділ містить детальний аналіз концептуальних основ економічної безпеки агробізнесу в контексті сучасних економічних та екологічних викликів;

у другому розділі здійснено розробку методичного інструментарію оцінки рівня економічної безпеки підприємств аграрного сектору з урахуванням екологічних та цифрових детермінант;

третій розділ зосереджений на практичних аспектах застосування розроблених підходів, що підтверджує їхню апробацію та можливість імплементації у систему управління агробізнесом.

Відповідність дисертації встановленим вимогам щодо оформлення підтверджується дотриманням національних стандартів і рекомендацій щодо підготовки наукових досліджень. Зокрема дотримано вимоги наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40. Робота оформлена згідно з вимогами щодо структури, викладу матеріалу, наявності списку використаних джерел, правильного цитування та коректного оформлення ілюстративного матеріалу (графіків, таблиць, діаграм тощо).

Змістовне наповнення дисертації свідчить про високу якість дослідження, а її завершеність та відповідність вимогам оформлення підтверджує наукову і практичну цінність отриманих результатів.

Отже, дисертація є завершеним, якісним науковим дослідженням, що відповідає всім необхідним критеріям, має чітку внутрішню логіку і може бути визнана такою, що повністю відповідає вимогам до дисертаційних робіт.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях

Результати дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у наукових публікаціях, що свідчить про повноту їх викладу, апробацію та наукову комунікацію в академічному середовищі. Загальна кількість опублікованих праць становить 30, з яких 9 статей оприлюднено у наукових журналах, що підтверджує рівень теоретичного і практичного опрацювання досліджуваної проблематики. Особливо варто відзначити 2 статті, опубліковані у фахових періодичних виданнях, що індексуються у міжнародній наукометричній базі Web of Science, що свідчить про високий рівень наукових результатів і їх відповідність міжнародним стандартам академічної публікації. Крім того, 7 статей опубліковано у наукових виданнях, внесених до переліку фахових видань України, що забезпечує їх визнання в межах національної наукової спільноти. Апробація основних наукових положень здійснювалася через 21 публікацію апробаційного характеру, представлену у збірниках тез доповідей міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, форумів та конгресів, що свідчить про активне обговорення отриманих результатів у науковій спільноті. Сукупний обсяг опублікованих матеріалів становить 7,6 друкованих аркушів, з яких 4,9 д. а. підготовлено особисто автором, що засвідчує його значний особистий внесок у реалізацію наукового дослідження.

Отже, публікаційна активність автора є достатньою для підтвердження повноти викладу основних наукових результатів дисертації, їх верифікації та схвалення в академічному середовищі.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

На підставі аналізу дисертаційного дослідження можна стверджувати, що у роботі не зафіксовано порушень академічної доброчесності. Автор дотримувався основних принципів наукової етики, таких як добросовісність, прозорість, чесність та відповідальність у процесі підготовки і представлення наукових результатів. Усі цитування джерел оформлені відповідно до встановлених вимог, що забезпечує належне визнання наукових досягнень попередників та запобігає порушенню авторських прав. Всі використовувані джерела ретельно перевірені, і їх цитування відповідає стандартам наукового письма. Також варто зазначити, що всі результати, представлені в дисертації, мають достовірне походження, жоден із матеріалів не піддавався фабрикації чи маніпулюванню даними. Автор надає чітке посилання на всі використані джерела, зберігаючи повагу до наукових здобутків інших дослідників.

Отже, дисертаційна робота відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що могли б поставити під сумнів її наукову цінність чи легітимність.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом, зважаючи на високу наукову цінність та актуальність дисертаційного дослідження, слід відзначити, що його результати мають значний потенціал для розвитку теоретичних і практичних аспектів управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації. Однак, разом із загальним позитивним сприйняттям роботи, доцільно виокремити певні аспекти, що потребують додаткової уваги і можуть стати предметом дискусії в контексті подальших наукових досліджень. Зокрема, наступні питання потребують більш глибокого опрацювання або уточнення.

1. В розробці інформаційного складника моделі управління економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації (п. 1.2 дисертації, стор. 51) здобувачем запропоновано ключову роль відвести інтелектуальній інформаційній екосистемі управління економічною безпекою агробізнесу. На нашу думку, потребує обґрунтування застосування назви «екосистема» в контексті створення цифрового середовища управління економічною безпекою агробізнесу, оскільки цей термін традиційно асоціюється із природними системами, що характеризуються складними, взаємопов'язаними елементами, які функціонують в межах певних еко- або біоциклів. У цьому ж випадку йдеться про цифрове середовище, яке, хоча й може бути складним,

однак не має природного циклічного характеру, властивого екосистемам. Зазначене потребує більш чіткого обґрунтування щодо того, яким чином інформаційне середовище в рамках управління економічною безпекою агробізнесу може відповідати характеристикам екосистеми, а також чи доречно застосовувати цей термін для опису цифрових платформ та інтелектуальних технологій, що мають штучне походження і не підпадають під природничі закономірності.

2. В контексті вартісного оцінювання ефективності системи безпекового менеджменту здобувачем пропонується запровадити систему економічного моделювання ефекту безпеки (п. 1.3 дисертації, стор. 75-76), при цьому не розкривається питання, на який структурний підрозділ агробізнесу буде покладено дану функцію, з якою періодичністю буде здійснюватися така оцінка ефективності та яким чином будуть визначатися параметри для моделювання економічного ефекту безпеки. Важливим аспектом, що потребує додаткового висвітлення, є також питання інтеграції результатів оцінки ефективності в процес прийняття управлінських рішень, а також розробка механізмів для коригування стратегії безпеки на основі отриманих результатів. Відсутність цих аспектів обмежує розуміння реалізації запропонованої системи економічного моделювання ефекту безпеки та її ефективність в умовах реального агробізнесу.

3. В цілях формування організаційно-методологічних основ обліку екосистемних послуг здобувачем запропоновано введення нового рахунку «Екосистемні послуги» (п. 2.1 дисертації, стор. 97-98), і обґрунтовано віднесення даного рахунку до класу рахунків 2 «Запаси», що, на нашу думку, є досить дискусійним аспектом, оскільки дане рішення не повною мірою враховує специфіку екосистемних послуг як об'єкта обліку. Зокрема, екосистемні послуги не є матеріальними об'єктами, які можуть бути обліковані як традиційні запаси, оскільки їх вартість і функціональне використання визначаються здебільшого через нетрадиційні індикатори, що мають як екологічну, так і соціально-економічну природу. Тому, віднесення екосистемних послуг до класу «Запаси» може призвести до спрощення обліку цих послуг і зниження їх економічної значущості в рамках облікових систем. Крім того, такі підходи можуть створити непорозуміння щодо природи цих послуг, що, в свою чергу, негативно позначиться на точності та коректності оцінки їх вартості, особливо в контексті сталого розвитку та зеленої економіки.

4. Доцільність запровадження окремого рахунку «Екосистемні послуги» (п. 2.1 дисертації, стор. 99) в підсистемі обліку екосистемних послуг, обґрунтована здобувачем через розробку і впровадження методики оцінювання їх вартості, яка враховуватиме витрати на створення і підтримку таких послуг. Зазначене має принципове значення для обґрунтування економічного ефекту

відповідних природоохоронних і сталих заходів, а також для інтеграції результатів у систему оцінювання економічної безпеки агробізнесу. Поруч з цим, слід зауважити, що в роботі не приділено уваги розкриттю питання регламентації та стандартизації методики оцінювання вартості екосистемних послуг. Зокрема, доцільно було б запропонувати нормативно-правову базу, яка б визначала порядок оцінки таких послуг, а також на необхідність розробки єдиного підходу до їх інтеграції в систему бухгалтерського обліку.

5. Ідентифікація основних аспектів організації сервісного екологічного обліку у цілях управління економічною безпекою агробізнесу (п. 2.1 дисертації, стор. 116), дозволила здобувачу запропонувати здійснювати розрахунок екологічної собівартості обладнання шляхом інтеграції витрат у собівартість через субрахунок «Екологічна собівартість основних засобів». Поруч з цим, недостатньо розкритими залишаються аспекти методологічного забезпечення самого процесу розрахунку екологічної собівартості, зокрема щодо критеріїв та принципів, за якими визначаються витрати, що мають бути включені до собівартості через субрахунок «Екологічна собівартість основних засобів». Доцільно було б розробити більш детальні рекомендації та практичні підходи до його впровадження, а також обґрунтувати можливі методи оцінки ефективності такого розрахунку в контексті досягнення стійкого розвитку та мінімізації екологічних ризиків у агросекторі.

Незважаючи на висловлені зауваження, слід підкреслити, що вони носять переважно дискусійний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження. Вказані аспекти відкривають нові напрямки для поглибленого аналізу та подальшого наукового пошуку, зокрема в контексті удосконалення теоретичних моделей та практичних інструментів управління економічною безпекою агробізнесу, а також розвитку методології інтеграції екологічних та цифрових факторів у системи управління економічною безпекою в умовах глобальних економічних змін.

Загальний висновок

Загалом, дисертаційне дослідження Богдана Святослава Володимировича на тему «Обліково-аналітичні технології в управлінні економічною безпекою агробізнесу в умовах зеленого курсу та цифрової трансформації» є значущим науковим досягненням, яке вирізняється актуальністю, логічною структурованістю та завершеністю. Дослідження містить нові науково обґрунтовані результати, що не лише реалізують чітко визначене наукове завдання, але й мають істотне значення для розвитку галузі знань «Управління та адміністрування». Зокрема, в роботі запропоноване авторське бачення

розв'язання наукової проблематики, яке полягає у комплексному теоретико-методичному обґрунтуванні та розробленні науково-методологічних засад інжинірингу механізму трансформації системи управління економічною безпекою агробізнесу, що базується на інтеграції обліково-аналітичних технологій, що дозволило визначити ключові напрямки модернізації управлінських процесів у контексті глобальних викликів сталого розвитку та цифрової трансформації.

Якісні характеристики роботи вказують на її відповідність спеціальності «Облік і оподаткування», пп. 6-8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 № 341, від 19 травня 2023 р. № 502), а її автор – Богдан Святослав Володимирович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності «Облік і оподаткування» в галузі знань «Управління та адміністрування».

Рецензент:

кандидат економічних наук зі спеціальності
08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності),
доцент кафедри обліку та аудиту
Державного податкового університету (м. Ірпінь)

Н. В. Гуріна